

Univers zombi

Els vampirs ja són història. Còmics, videojocs, films i sèries de televisió s'omplen d'éssers putrefactes. Els morts vivents s'alcen de la tomba i reclamen el seu espai.

N'hi ha de pútrids i n'hi ha que conserven amb prou dignitat la carn que tenien abans de morir, n'hi ha que caminen amb aquell característic desmanec original i n'hi ha que, ai las, prenen velocitats desorbitades, n'hi ha d'entranyables i de *gore*, de despistats, de més o menys organitzats, de divertits, de sòmines... De fet, al món zombi hi cap tota la humana diversitat: al capdavant ells no són (són?) sinó nosaltres després d'un breu pas per la tomba.

El 5 de novembre s'estrena la sèrie televisiva que, diuen, ha d'acabar de visualitzar, de consolidar el retorn dels monstres putrefactes. *The Walking Death*, que aquest n'és el títol, versiona un còmic d'èxit homònim publicat des del 2003 i situat, no caldria sinó, en un escenari postapocalíptic: no se sap per

què, els morts s'han alçat de les seves tombes, han començat a devorar humans i, amb aquesta dèria mossegaira, a encomanar la malura als supervivents, cada vegada més minsos. La història de com un grapat heterogeni de persones va aguantant l'investida o sucumbint-hi és la que va fer conegut el còmic de Robert Kirkman i Tony Moore i la que ara arriba a les petites pantalles connectades a la Fox. Si l'invent té èxit, es podrà considerar periclitada la moda dels vampirs romàntics.

“És que, als vampirs”, ens explicava un fan del gènere de terror amb les preferències clares, “els passa com a Superman, que, de tan perfecte, fa ràbia. I, a sobre, es creuen guapos: insuportables”. La massa popular d'esfilagarsats, descompostos i tenaços rosegadors de

cervells guanya posicions. Serà la seva enèsima resurrecció.

Esclaus del vodú. “De totes les icones clau de l'horror modern”, escrivia recentment David Inglis, professor de sociologia de la Universitat d'Aberdeen, els zombis són “els únics que s'han originat fora del context de l'imaginari del Romanticisme del segle XIX” i provenen d'un “context no-occidental”. Efectivament, l'arrel del terme *zombi*, que té preceptiva entrada al diccionari, sembla que es troba en els mots congolesos *nzambi* –que es pot traduir per ‘déu’– i *zumbi* –‘fetitxe’. En tot cas, la definició no n'inclou la versió putrefacta i remet a l'origen, al sincretisme desenvolupat pels esclaus traslladats al Carib: “En el vodú d'Haití, persona sense voluntat ni

Aquesta és la punyent primera imatge promocional de la sèrie *The Walking Death* que s'estrenarà el 5 de novembre.

parla, capaç únicament de fer moviments automàtics, que havia mort i ha tornat a la vida per art de bruixeria.”

Perquè, més enllà d'ancestrals tradicions de difunts ressuscitats que han impregnat diverses cultures des de la humana fascinació per la mort i la possibilitat de retorn en les més imaginatives formes, aquesta és la mare dels ous: la creença que han sostingut els seguidors del vodú, segons la qual hi ha manera de fer reviure un mort i mantenir-lo caminant sobre la terra, sotmès a la voluntat del bruixot. Rumors i llegendes descriuen plantacions senceres treballades per zombis (i mostren, probablement, una poderosa eina de control social per mitjà de la por; i expressen, potser, apunta Inglis, “els temors dels ex-esclaus de tornar als horrors de la seva antiga con-

dició”). Sigui com sigui, fins i tot hi ha algun cas més o menys famós que relata el retorn a casa d'aquests esclaus zombis un cop mort el bruixot que els mantenia dominats.

Clairvius Narcise, per exemple, va explicar la seva història a Wade Davis, etnobotànic arribat de la universitat de Harvard; aquest la va passar a llibre (*The Serpent and the Rainbow*, tot un *best-seller*), i, a partir d'aquí, el fenomen de la zombificació ja va poder oferir al món un testimoni: l'home que s'havia declarat mort l'any 1962, que s'havia enterrat i plorat, i que, un dia del 1980, va ser trobat, espellingat i en estat de xoc, prop de casa seva.

Wade Davis es va entestar a trobar explicació a la creença en els zombis, va prendre mostres de bèsties i plantes i va llançar la hipòtesi que la cosa era possible per mitjà de pocions. “El zombisme existeix”, escrivia en un article a *Journal of Ethnopharmacology*, l'any 1983, “i és un fenomen social que es pot explicar de manera lògica”.

La seva idea era que el bruixot podia causar a la víctima un estat de mort aparent, desenterrar-la després del sepeli oficial, endur-se-la lluny, reviscolar-la i mantenir-la després en estat de pràctica anul·lació mental. I tot això, emprant potingues preparades *ad hoc*. Per acabar de fer creïble la possibilitat, parlava de la tetrodotoxina, present al peix globus (i mortal en determinades dosis), com a element clau per a aconseguir l'estat catatònic. Hi afegia l'ús d'estràmoni, planta anomenada, a Haití, *cogombre zombi*, i de les secrecions verinoses del gripau *Bufo marinus*, i públicament presentava la possible recepta del cicle de zombificació. Mai no va poder demostrar la seva hipòtesi. El món acadèmic no hi va estalviar les crítiques i el seu llibre, a falta d'aval científic, es va convertir en film de terror signat per Wes Craven.

És clar que hi ha moltíssims interrogants sobre el grau de contaminació ambiental que ja tenia la memòria de Narcise quan l'etnobotànic canadenc se la va escoltar. I sobre la metodologia del treball de camp de Wade Davis. I sobre les seves conclusions (algunes investigacions posteriors sobre suposats zombis haitians han diagnosticat casos d'esquizofrènia catatònica, discapacitat mental o epilèpsia). La roda, però, de moment, va girant i, mentre Davis es

dedica a veure món en nom de National Geographic, Clairvius Narcise passa per zombi i narinant.

El pare dels zombis. George A. Romero ocupa un lloc destacadíssim en la història de la, diguem-ne, cultura zombi occidental. És clar que abans del seu *The Night of the Living Death*, estrenat l'any 1968, hi havia hagut ja més films sobre morts fets reviure. És clar també que el món zombi ja comptava amb una considerable història literària, i que després l'allau filmica ha estat abassegadora, que hi ha hagut còmics (amb les sèries *Marvel Zombies* i *The Walking Death* com a fites paradigmàtiques) i videojocs (com l'emblemàtic *Resident Evil* o el no pas menys visceral *Dead Rising*), música (des de l'hiperfamós vídeoclip de Michael Jackson fins a grups com ara *White Zombie*), marxandatge, multitudinàries rues anomenades *Zombie Walks* i absolutament de tot. La figura del zombi és una de les més ubíquies a la cultura popular contemporània. I, en aquesta cultura, *The Night of the Living Death* marca nítidament una ratlla en l'imaginari col·lectiu.

No va ser el primer, però va ser determinant: els films anteriors, *White Zombie*, de l'any 1932, amb Bela Lugosi com a bruixot despertador de morts i música de Xavier Cugat, o *I Walked With a Zombie*, del 1943, ens presentaven els reviscolats en un context de màgia i vodú i amb aquell toc tràgic i la passivitat que caracteritzava els zombis haitians. Romero ens va perfilar el zombi que avui tots coneixem.

El baix pressupost (diuen que, com que rodaven en blanc i negre, podien representar la sang amb xarop de xocolata) no va impedir l'impacte del film. Ni el reconeixement, tant per part dels amants del gènere de terror (i, dins d'aquest, del subgènere de personatges putrescents) ni per algunes altres (i altes) instàncies: l'any 1999, per exemple, fou qualificat com a “culturalment significatiu” per la Biblioteca del Congrés dels EUA.

Sigui com vulgui, i, per bé que aquells zombis blanquinosos del primer treball de Romero ens puguin semblar distants dels esqueixats espècimens que ens ha mostrat el cinema posteriorment (amb les vísceres o els ossos a la vista, amb els membres mutilats, la carn oberta, els ulls penjant, i un llarg etcètera de calamitats),

Com és un zombi?

Té una capacitat mental limitadíssima i no guarda memòria de la seva vida humana. El cervell és, sens dubte, el punt dèbil de qualsevol zombi.

Prefereix la carn humana a la dels altres animals, la fresca a la podrida.

En un cos putrefacte no s'hi pot fer la digestió. Fins i tot sense aparell digestiu, però, un zombi mai no perd l'ànima de devorar.

Els zombis són estèrils. Tenen, òbviament, els òrgans reproductius en estat necròtic. Tampoc no senten desig sexual.

No té cap poder de regeneració. Les ferides i el simple ús desballesten gradualment el cos del mort vivent.

Excel·lent capacitat auditiva.

No té una vista especial. De fet, és similar a la dels vius. Mentre manté els ulls. Quan els perd, no queda clar què passa ni com funciona la vista zombi. Si és que funciona.

Olfacte més agut que el dels vius: en depèn més, i s'hi fixa més.

Sisè sentit? De moment, no hi ha explicació per al fet que pugui continuar atacant quan ja té tots els òrgans sensorials descompostos. Però ho fa.

No té sensacions físiques, cosa que li atorga un terrífic avantatge respecte als humans: no sent dolor ni troba cap impediment a continuar la cacera després de quedar mutilat.

Es calcula que la mitjana de vida, abans de la descomposició, del cos zombificat és entre 3 i 5 anys.

La seva força és la mateixa que ja tenia el cos quan vivia. Ara bé: un zombi mai no es cansa.

El zombi pròpiament dit té els moviments lents i maldestres. No corre (la velocitat mitjana és d'una passa cada segon i mig). Tampoc no salta. Ni neda.

Font: Per a les característiques zombis, el llibre de Max Brooks, *The zombie survival guide* (Three Rivers Press, 2003). Per a la imatge, un espècimen del videojoc Resident Evil.

en són origen i definició. I això, tant per les característiques (antropòfags, agressius, lents, tossuts i perillosos, sobretot, quan ataquen en grup), com per qüestions que podríem resumir en un parell d'ítems bàsics: u, cal que els humans vagin molt alerta amb les mossegades, perquè provoquen infecció, mort i resurrecció en un ben desagradable estat (fins i tot si resulta que maten algú mig devorat, després es desperta igualment com a zombi; penós i mutilat, però zombi), amb la qual cosa la plaga es va estenent de manera implacable; i dos, l'única via fiable de destruir un zombi és fent-li miques el cervell.

Tot i que després, a còpia dels centenars de produccions cinematogràfiques que han tingut els antropòfags reviscolats com a protagonistes, hi ha hagut tota mena de variacions en les seves característiques (fins i tot els han fets ràpids!), els amants d'aquests mefítics personatges mantenen viva (és una manera de dir) la imatge primigènica. I és a aquesta imatge, de fet, que va recórrer el còmic de Kirkman i Moore i que ara ha reprès la sèrie televisiva. Ben mirat, i com en un homenatge al camí traçat per Romero, tampoc en aquesta ocasió no s'atura ningú a explicar per quins set sous ha estat que els morts, de cop, un dia, han tornat a caminar i ho han fet, a més, amb aquesta ànsia desmesurada per engolir carn humana. I, tal com ja passava a l'iniciàtic *Night of the Living Death*, acaba interessant més la relació que es va establint entre els supervivents humans que no pas la qüestió zombica. Val a dir que al film de Romero, sovint, morien més per la pròpia incapacitat (de col·laborar o de pensar fredament o de què fos, però sempre humana ineptitud) que no pas per culpa dels insaciabls morts vivents.

Preparats. Sembla que és divertit, l'exercici d'imaginar "què s'esdevindria si", perquè n'hi ha molts que s'hi dediquen.

Fa tot just un any, per exemple, va alçar força rebombori l'article d'un psiquiatre, professor de la Universitat de Harvard, Steven C. Schlozman, que es va dedicar a mirar què podria passar dins d'un cervell humà en cas que es convertís en zombi. Schlozman va idear i descriure una "síndrome atàxica neurodegenerativa de deficiència

A dalt, a l'esquerra, una pàgina del còmic *The Walking Dead*. Al costat, William Hinzman, que era assistent de càmera a *Night of the Living Death* i que va donar vida al primer zombi de George A. Romero. A sota, la versió, també romeriana, de la plaga a *Survival of the Death*, el 2009.

de la societat" (ANSD en les sigles en anglès), causada per un virus o per una altra cosa. Què podria fer (o desfer), en tot cas, l'ANSD? Podria afectar el cerebel i els ganglis basals, i dificultar, explicava el professor, la coordinació (per això tremolen i ranquegen, els zombis); inhibir la capacitat resolutiva del lòbul frontal (i d'aquí ve que els morts vivents optin per esbotzar una porta en comptes de fer anar el pany); danyar les anomenades neurones mirall i eliminar qualsevol sentiment; destarotar l'hipotàlem ventromedial i causar hiperfàgia, és a dir, manca de sacietat (encara que no els alimentis, ells vinga a devorar)... Tot plegat no fou sinó, probablement, un divertiment acadèmic, però va propiciar titulars de l'estil "Professor de Harvard afirma que és possible una apocalipsi zombi". Val a dir que també el personatge va oferir carn per coure en forma de

declaracions: "Encara penso que els zombis són personatges ficticis, però ja no s'estic tan segur."

Els qui aparenten tenir clara la possibilitat d'un atac de pútrids morts vivents són els membres de xarxes com ara *Zombie Squad* ('Esquadra Zombi'), amb seu central als EUA. Tenen —ens explica Jorge José Fabre, que n'és membre, des de la capital de l'Equador— la missió "d'educar el públic sobre la importància d'estar preparats per a un eventual brot de fatals conseqüències". Ells hi posen tant d'humor com Max Brooks al seu famós *The Zombie Survival Guide*, un llibre que s'ofereix com a manual per a aconseguir "protecció" davant les "hordes de no-morts que et podrien assetjar ara mateix sense que tu te n'adonessis". I riuen, sí, però, en el fons o en la superfície, n'hi ha molts que pensen igual com un jove informàtic valencià

“Quan ens morim no ens convertirem en vampirs ‘pijos’ i aristòcrates, sinó en cadàvers”

José Manuel Serrano Cueto (Cadis, 1976) és escriptor i periodista especialista en cinema fantàstic i de terror. Ha escrit llibres com ara ‘Zombie Evolution. El libro de los muertos vivientes’ (2009) i té un ‘alter ego’ que anomena Johnny Putrido.

—**Què és un zombi?**

—Algú que es mor i torna a la vida. Com que sóc un purista, per a mi, a més, és putrefacte, antropòfag, ranquejant i lent: el mort vivent de George A. Romero, el pare del zombi cinematogràfic.

—**I un infectat no és un zombi.**

—No, no, per a la gran majoria de la gent que ens agrada el cinema de zombis, no. Per exemple, les criatures de *28 Days Later* no són zombis, estrictament, sinó infectats. No han passat pel període de la mort.

—**I aleshores quina diferència hi ha entre un zombi i una mòmia?**

—La mòmia té un caràcter més ancestral. Sol reviure, a més, per màgia, malediccions... Físicament, també és diferent: va embenada i amb roba de l'època en què va morir. El zombi es desperta no se sap per què, normalment. I ve a la vida per alimentar-se. La mòmia sol tenir un caràcter més sentimental; molt sovint, es desperta per intentar retrobar-se amb l'estimada que va perdre, té una connotació romàntica.

—**En tot cas, el seu, diguem-ne, problema no s'encomana.**

—Efectivament. I en el zombi, sí.

—**No se sap per què s'alcen de les tombes, però Max Brooks diu que és per culpa d'un virus.**

—[Riu.] Bé, això de Brooks no deixa de ser literatura. Però, al cinema, Romero mai no va dir, en cap dels seus films, per què s'alcen. Ho va deixar obert, cosa que trobo molt intel·ligent. Val a dir que alguns altres han buscat excuses: el virus o aquella màquina que, a *No profanarás el sueño de los muertos*, de Jorge Grau, emanava ones que feien alçar els morts. Aquell film de Grau era, de fet, un al·legat ecològic.

Serrano Cueta, caracteritzat com a Johnny Putrido, en una conferència, a Sitges.

—**El món dels zombis dona per a molt. Hi ha humor, gore... també crítica social.**

—Sí. Hi ha qui afirma que aquests films són un mer divertiment, però no és ben bé així. Romero mateix diu que es va proposar de fer un film de zombis cada dècada per a parlar de la problemàtica del moment: al dels anys 60, hi ha connotacions sobre la guerra del Vietnam; el dels 70, *Dawn of the Dead*, parlava del consumisme; als 80 va fer *Day of the Dead*, amb un missatge antimilitarista; es va saltar una dècada i en començar el nou mil·lenni, a *Land of the Dead*, va parlar del poder i de l'era Bush; després, a *Diary of the Dead*, hi ha una crítica ferotge als mitjans de comunicació. Sovint, als films de Romero, el monstre no és tant el zombi com l'ésser humà: li interessa més el conflicte que s'estableix entre els éssers humans, que normalment presenta tancats (en una casa, un centre comercial, un búnquer...), mostrar com surt el pitjor de cadascú.

—**Penseu que, després dels vampirs, és l'hora dels zombis?**

—Ara són moda, efectivament. El tema sempre ha estat latent, de tota

manera, però al cinema de sèrie Z. Els anys 80, per exemple, se'n van fer moltíssims, de films zombis, però més per a vendre'ls directament als video-clubs, encarats als qui érem molt fans del gènere. A partir de *28 Days Later*, encara que estrictament no sigui un film de zombis, hi ha hagut una nova onada de cinema zombi, i de primera magnitud: s'encaren a un públic més general i s'omplen les sales de cinema.

—**Per què atreuen tant?**

—A l'ésser humà l'espanta la mort, però, alhora, l'atreu. Ens fascina i ens produeix pànic imaginar que algú que és mort pot tornar a la vida.

—**Sí, però aquests no-morts tenen poc de glamour, diguem-ne.**

—És clar, però és que quan ens morim no ens convertim en vampirs *pijos* i aristòcrates, sinó en cadàvers.

—**Teniu cap zombi preferit?**

—Sí: jo sempre em quedaré amb en Bud de *Day of the Dead*, aquest zombi que intenten domesticar i que té sentiments. És una de les primeres passes per a l'evolució dels zombis que Romero mateix ens presenta després, quan es comencen a socialitzar.

—**El podem conèixer, el punt de vista dels zombis?**

—Pràcticament a tots els films hi ha un personatge que s'infecta, en veiem el procés de conversió i després el retrobem com a zombi. També hi ha una saga còmica (*The Return of the Living Death...*) que mostra aquest punt de vista. També ho veiem a *Zombies party* [*Shawn of the Dead*], quan el protagonista es transforma i el tenen allà una mica com a mascota.

—**Què se'n fa, dels zombis, quan ja s'han menjat tots els humans?**

—Hi ha algun film que mostra aquest moment, de fet: com cauen els zombis perquè no hi ha cap humà a qui devorar. Quan ja no hi hagi cap ésser viu sobre la terra ells estan condemnats a extingir-se.

que espera Nadal perquè li regalin el llibre de Brooks: “Mai no va malament saber aquestes coses. Per si de cas.”

Manual de supervivència. Seguint aquesta filosofia del “val més que ens agafi preparats”, en Fabre ja té, com aquell qui es feia un búnquer per continuar viu després d’una explosió nuclear, un espai reservat a casa amb l’imprescindible *kit* de supervivència. Per poder encarar el primer impacte. Perquè té ben present una altra premissa del món zombi: “No hi ha cap lloc segur.”

No cal dir que Fabre combrega amb l’advertiment inicial del famós manual de supervivència: “Els morts caminen entre nosaltres”, escriu el fill de Mel Brooks i Anne Bancroft: “Aquests somnàmbuls són la més gran amenaça contra la humanitat.” I que coneix també perfectament els consells elaborats per Max Brooks (com ara “Organitza’t abans ells no s’alcin” o “Fes servir el cap: talla’ls el seu”). Ens sintetitza els bàsics, com qui ofereix una farmaciola de primers auxilis: “Evita-hi el contacte com sigui! Aquesta és la regla d’or.” Quan això no és possible, fuig. I “si no pots, et tocarà anul·lar-los. És important que recordis que això que t’ataca ja no és un ésser humà. El cos que en un altre temps va ser la teva dona, el teu germà, la teva tia, ara és un monstre amb ganes de cruspir-te”. No s’ha de perdre mai de vista el perill de contagi: “És clau per a la teva supervivència evitar que els fluids corporals del zombi entrin en contacte amb la teva sang. Aquestes bèsties intenten mossegar-te. Si mai ho aconsegueixen, estàs sentenciat: assegura’t que tens a prop algú de confiança que pugui volar-te el crani sense miraments; en cas contrari, t’uniràs a aquestes hosts pestilents”.

I la perspectiva no és gaire engrescadora. Sam Dracir resumia recentment, des de la pàgina de noves tecnologies d’aquesta mateixa revista, la filosofia del videojoc *Dead Rising 2*, curull de zombis truculents, on queda condensat el quid de la qüestió: “Si no els mates, et mataran.” La veritat és que, sense comptar el cas d’algunes narracions en clau d’humor (la darrera, el film *Zombieland*, de Ruben Fleisher), en general, quan la confrontació és inevitable, al final, guanyen ells.

Núria Cadenes

Espais de la Batalla de l'Ebre

i ara també al facebook

Visita'ns!

www.batallaebre.org

Guiatges gratuïts
l'últim diumenge de cada mes

Soldats a les trinxeres
Vilalba dels Arcs

Internacionals a l'Ebre
La Fatarella

Hospitals de sang
Batea

115 dies
Corbera d'Ebre

Les veus del front
El Pinell de Brai

CO MEBE

Memorial democràtic

Generalitat de Catalunya